

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΤΙΣ 7 ΜΑΪΟΥ 1945, ο συγγραφέας Έριχ Κέστνερ γράφει στο ημερολόγιό του: «Οι άνθρωποι έχουν ξεχυθεί στους δρόμους. Το σύντομο διάλειμμα στο μάθημα ιστορίας τούς έχει αναστατώσει. Το χάσμα ανάμεσα στο “όχι πια” και το “όχι ακόμα” τους προκαλεί ίλιγγο».¹

Με αυτήν την περίοδο, του «όχι πια» και «όχι ακόμα», ασχολείται το βιβλίο. Η παλιά τάξη πραγμάτων, η κυριαρχία του εθνικοσοσιαλισμού, έχει καταρρεύσει· η νέα τάξη, η συμμαχική κατοχή, δεν έχει πάρει ακόμα μορφή. Πολλοί ήταν τότε εκείνοι που βίωσαν τις μέρες ανάμεσα στον θάνατο του Χίτλερ, στις 30 Απριλίου, και στην άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας, στις 7 και 8 Μαΐου, ως μια βαθιά τομή στη ζωή τους, ως την περίφημη «Ωρα μηδέν». Ήταν πράγματι σαν να σταμάτησαν τα ρολόγια. «Είναι πολύ περίεργο να ζεις χωρίς εφημερίδες, χωρίς ημερολόγιο, χωρίς να μετράς την ώρα, χωρίς προθεσμίες» σημείωνε ένας Βερολινέζος στις 7 Μαΐου. «Ακαθόριστος χρόνος που κυλά σαν νερό, με εκείνους τους άνδρες, με τις ξένες στολές, να είναι για μας αποκλειστικά οι δείκτες μέτρησής του».² Αυτή η αίσθηση του να ζεις «εκτός χρόνου» ήταν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των πρώτων ημερών του Μαΐου του 1945.

Οι ίδιες μέρες, όμως, ήταν και όλες γεμάτες δραματικές στιγμές. «Το ένα απίστευτο γεγονός μετά το άλλο. Οι εξελίξεις τρέχουν!» γράφει ένας δικαστικός επιμελητής από την κωμόπολη Λάουμπαχ της Έσσης στο ημερολόγιό του. «Οι Ρώσοι κατέλαβαν το Βερολίνο! Οι Εγγλέζοι το Αμβούργο! [...] Τα γερμανικά στρατεύματα στην Ιταλία και τη Δυτική Αυστρία παραδόθηκαν. Από σήμερα το πρωί έχουν παραδοθεί και οι γερμανικές στρατιές στην Ολλανδία, στη Δανία και τη βορειοδυτική Γερμανία. Όλα τα μέτωπα καταρρέουν».

Αυτή η διαδικασία διάλυσης ξεκίνησε τόσο ξαφνικά και ολοκληρώθηκε με τόσο γοργό ρυθμό, που σύγχρονοι παρατηρητές δυσκολεύονταν να βρουν ένα νήμα και να ακολουθήσουν βήμα-βήμα τις εξελίξεις. Σε πολλούς, η δραματική αυτή ανατροπή φαινόταν ασύλληπτη, κάτι παράλογο και σχεδόν εξωπραγματικό. «Τσιμπιόμαστε κάθε λίγο και λιγάκι για να βεβαιωθούμε ότι όλα αυτά δεν είναι όνειρο» σημειώνει ο φιλελεύθερος Ράινχολντ Μάιερ από τη Βυρτεμβέργη στις 7 Μαΐου.

Η σύγχυση οφειλόταν και στο γεγονός ότι το τέλος του πολέμου δεν έφτασε την ίδια ώρα σε όλες τις περιοχές τού υπό κατάρρευση Τρίτου Ράιχ και δεν το βίωσαν όλοι οι άνθρωποι με όμοιο τρόπο. Την ίδια στιγμή που σε πολλές κατακτημένες περιοχές στα δυτικά υποδέχονταν τους Συμμάχους ως απελευθερωτές, στις ανατολικές επαρχίες κυριαρχούσε ο φόβος για τους Ρώσους. Για αυτό το τελευταίο, μεγάλο ρόλο έπαιζαν τα αντι-μπολσεβίκικα στερεότυπα που είχαν καλλιεργηθεί επί χρόνια, αλλά και η επίγνωση των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από Γερμανούς κατά τη διάρκεια του πολέμου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, στόχος του οποίου ήταν ο αφανισμός της. Ενώ πολλοί στρατιώτες στη Δύση παραδίνονταν —λιγότερο ή περισσότερο πρόθυμα— στους Βρετανούς και τους Αμερικανούς, στο Ανατολικό Μέτωπο η Βέρμαχτ αντιστεκόταν λυσσαλέα, μέχρι τέλους, στον Κόκκινο Στρατό. Έτσι, το Αμβούργο παραδόθηκε αμαχητί στις 3 Μαΐου, αλλά στο οχυρό Μπρεσλάου (σημερινό Βρότσλαβ της Πολωνίας) αντιστέκονταν έως τις 6 Μαΐου. Και ενώ σε απελευθερωμένες πόλεις και επαρχίες είχαν αρχίσει να λαμβάνονται τα πρώτα μέτρα για την αναδιοργάνωση της πολιτικής ζωής, η γερμανική κατοχή στην Ολλανδία, στη Δανία και τη Νορβηγία συνεχιζόταν μέχρι και τις πρώτες μέρες του Μαΐου. Στο Προτεκτοράτο της Βοημίας - Μοραβίας το τέλος της ήρθε στις 5 Μαΐου με την εξέγερση της Πράγας.

Επίσης, όταν κατά την προσωπική αντίληψη πολλών Γερμανών ο χρόνος είχε σταματήσει, η κίνηση στους δρόμους ήταν τεράστια. Ένα σωρό άνθρωποι βρίσκονταν καθ' οδόν. Οι «πορείες θανάτου» από διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης διασταυρώνονταν με μονάδες της Βέρμαχτ που υποχωρούσαν και με ομάδες Γερμανών προσφύγων, και οι φάλαγγες των Γερμανών αιχμαλώτων πολέμου με απε-

λευθερωμένους πρώην κρατούμενους τους σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας και με αυτούς που είχαν βομβαρδίσει και τώρα γύριζαν στα σπίτια τους. Παρατηρητές των Συμμαχικών Δυνάμεων μίλαγαν για πραγματική μετανάστευση ολόκληρων πληθυσμών. «Νόμιζες πως είχες μπει σε μια γιγάντια μυρμηγκοφωλιά» θυμάται ο Βρετανός διπλωμάτης Ιβόν Κιρκπάτρικ. Η περιγραφή αυτής της χαοτικής αλληλουχίας αλληλοσυγκρουόμενων γεγονότων είναι ένας από τους βασικούς στόχους της συγγραφής του βιβλίου.

Άρρηκτα συνδεδεμένη με τα όσα συνέβησαν το μεσοδιάστημα των οκτώ αυτών ημερών είναι η κυβέρνηση Ντένιτς στο Φλένσμπουργκ. Ο ίδιος ο Χίτλερ είχε ορίσει τον αρχιναύαρχο Ντένιτς διάδοχό του και ήταν αυτός που έφερε την κύρια ευθύνη για το γεγονός ότι ο πόλεμος παρατάθηκε μια ολόκληρη εβδομάδα μετά την αυτοκτονία του δικτάτορα. Το σχέδιό του —μερική συνθηκολόγηση με τη Δύση και συνέχιση του πολέμου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης— ήταν όχι απλώς να διευκολύνει όσο το δυνατόν περισσότερους πολίτες να καταφύγουν πίσω από τις βρετανικές και αμερικανικές γραμμές, αλλά και να σπείρει διχόνοια στις τάξεις της Συμμαχίας εναντίον του Χίτλερ. Το πώς προσπάθησε να υλοποιήσει αυτό το σχέδιο, ποια βήματα έγιναν και ποιες φαντασιώσεις έπαιζαν ρόλο σε όλο αυτό, είναι το νήμα που ακολουθεί αυτή η αφήγηση.

Η παρένθεση Ντένιτς είναι πέρα απ' όλα τα άλλα και αποκαλυπτική. Διότι τόσο οι προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησής του, όσο και τα πρόσωπα που τη στελέχωσαν φανερώνουν την αόρατη σύνδεσή της με το καθεστώς Χίτλερ. Το ίδιο δείχνει και η πλήρης απροθυμία της να αναλάβει την ευθύνη των εγκλημάτων που είχαν διαπραχθεί — από αυτήν την άποψη εξέφραζε όχι μόνο την ελίτ της εξουσίας, αλλά και μεγάλο μέρος του γερμανικού λαού.

Όμως η κυβέρνηση Ντένιτς, αποτελώντας το τελευταίο απομεινάρι του γερμανικού κράτους, καθόρισε μόνο ένα μικρό κομμάτι αυτών των οκτώ ημερών. Γι' αυτό και στο βιβλίο τα φώτα στρέφονται και πέρα από τον θύλακα Φλένσμπουργκ, σε πολλές άλλες σκηνές, προκειμένου να συντεθεί ένα όσο το δυνατόν πληρέστερο πανόραμα των ποικίλων πολιτικών, στρατιωτικών και κοινωνικών γεγονότων και εξελίξεων. Τίποτα από όσα σχετίζονται με τις μέρες αυτές δεν πρέπει να μείνει απ' έξω: οι τελευταίες μάχες, οι «πορείες θανάτου»,

η επιδημία αυτοκτονιών στο τέλος του πολέμου, η συνεχιζόμενη φρίκη της γερμανικής κατοχής, οι πρώτες συναντήσεις με ξένους στρατιώτες, οι μαζικοί βιασμοί στο Βερολίνο, η μοίρα των αιχμαλώτων πολέμου, των κρατουμένων σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και των αποκαλούμενων «απάτριδων» ή «Displaced Persons», οι πρώτες «άγριες» απελάσεις Γερμανών, η καθημερινή ζωή στα ερείπια και το διστακτικό νέο ξεκίνημα, που για ορισμένους σήμανε την αρχή μιας απότομης μεταπολεμικής ανόδου.

Τα γεγονότα για τα οποία υπάρχουν αναφορές στο βιβλίο έχουν αιτίες που πηγάζουν από το παρελθόν και συνέπειες που επηρεάζουν το μέλλον. Η διήγηση, συνεπώς, ξεφεύγει διαρκώς από το διάστημα των οκτώ ημερών – πηγαίνοντας μια προς τα πίσω και μια προς τα μπρος. Πρέπει, επίσης, να παρουσιαστεί και η πορεία και η εξέλιξη των ανθρώπων που εμφανίζονται στο προσκήνιο. Έτσι, σύντομες βιογραφίες και κοντινά πλάνα με ιστορικό βάθος εναλλάσσονται, με σκοπό να σχηματιστεί μια συνολική, ξεκάθαρη, πολυδιάστατη —ελπίζω— εικόνα για τη δραματική περίοδο ανάμεσα στην τρομερή πτώση του Τρίτου Ράιχ και την εποχή της συμμαχικής κατοχής.

Με το βιβλίο αυτό δίνεται η δυνατότητα σε όσους έζησαν όλα αυτά τα γεγονότα να εκφραστούν ελεύθερα μέσα από ημερολόγια, γράμματα, αναμνήσεις. Τα ημερολόγια ειδικά αποδεικνύονται η πολυτιμότερη πηγή, γιατί σε αυτά αποκαλύπτονται οι πιο άμεσες αντιδράσεις για το τέλος του πολέμου. Εκεί αντανακλάται το βασικό χαρακτηριστικό των πρώτων ημερών του Μαΐου του 1945: η αντιφατικότητα των εμπειριών και των συναισθημάτων. Από τη μία υπήρχε η συνειδητοποίηση του τέλους και από την άλλη το δέος μιας νέας αρχής.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

30 Απριλίου 1945

ΤΑ ΞΗΜΕΡΩΜΑΤΑ της 30ής Απριλίου 1945, μια ολέθρια είδηση έφτασε στο υπόγειο καταφύγιο κάτω από την παλιά καγκελαρία του Ράιχ. Ο Βίλχελμ Κάιτελ, ο αρχηγός της Βέρμαχτ (του γερμανικού στρατού) ανέφερε ότι η προέλαση της 12ης Στρατιάς προς το Βερολίνο, με επικεφαλής τον στρατηγό Βάλτερ Βενκ, σταμάτησε στα υψώματα Ζέλοφ νοτιοδυτικά του Πότσνταμ. Με την είδηση αυτή εξανεμίστηκε και η τελευταία ελπίδα να σωθεί η πρωτεύουσα του Ράιχ, την οποία ο σοβιετικός στρατός πολιορκούσε από τις 25 Απριλίου. Τώρα πια ο Αδόλφος Χίτλερ ήταν αναγκασμένος να πραγματοποιήσει αυτό με το οποίο απειλούσε ξανά και ξανά σε όλη τη διάρκεια της καταστροφικής του πορείας: να βάλει τέλος στη ζωή του.¹

Πριν καλά καλά χαράξει, άρχισε να αποχαιρετά μερικούς από τους συνεργάτες του, ανάμεσα στους οποίους και το ιατρικό προσωπικό που υπηρετούσε στην πτέρυγα επειγόντων περιστατικών της νέας καγκελαρίας. «Σου προκαλούσε ένα αίσθημα αφόρητης σχεδόν απογοήτευσης» διηγείται ο γιατρός Ερνστ Γκίντερ Σενκ, ο οποίος είχε τότε για πρώτη φορά την ευκαιρία να παρατηρήσει τον Χίτλερ από κοντά. Ο άνδρας που στεκόταν μπροστά του δεν θύμιζε σε τίποτα αυτόν τον «Φύρερ» τον παλιών ημερών που ξεχείλιζε από δυναμισμό: «Φορούσε, βεβαίως, το γκριζο σακάκι με τα χρυσοκέντητα διακριτικά και τον Σιδηρού Σταυρό στο αριστερό πέτο, και το γνωστό μακρύ μαύρο παντελόνι, αλλά ήταν σαν να είχε βουλιάξει μέσα σε αυτήν τη στολή. Κοίταζα προς τα κάτω και έβλεπα μια κυρτωμένη πλάτη και κάτι ανασηκωμένους ώμους, ανάμεσα από τους οποίους έβγαине, σχεδόν με το ζόρι, ένα κεφάλι». Ο Χίτλερ έδωσε σε όλους το χέρι και

τους ευχαρίστησε για τις υπηρεσίες που του είχαν προσφέρει. Τους δήλωσε την πρόθεσή του να αυτοκτονήσει, τους απάλλαξε από τον όρκο που του είχαν δώσει και τους συμβούλεψε να προσπαθήσουν να πάνε δυτικά, προς τον βρετανικό και αμερικανικό στρατό, για να μην τους πιάσουν αιχμάλωτους οι Ρώσοι.

Στις 5 ακριβώς το πρωί, το ρωσικό πυροβολικό άρχισε να βομβαρδίζει και πάλι ασταμάτητα την καγκελαρία. Μια ώρα αργότερα, ο Χίτλερ κάλεσε στο υπόγειο καταφύγιό του τον Βίλχελμ Μόνκε, τον επικεφαλής της ασφάλειας για την περιοχή του Ράιχσταγκ, του τελευταίου προπυργίου της κυβέρνησης, και ενημερώθηκε για το πόσο θα μπορούσαν ακόμα να κρατήσουν το κτίριο της καγκελαρίας. Το πολύ ένα με δύο εικοσιτετράωρα ήταν η απάντηση του ταξίαρχου των SS. Τις προηγούμενες μέρες οι Ρώσοι είχαν καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής του Ζωολογικού Κήπου και έδιναν μάχες στη πλατεία Πότσταμ, 400 μέτρα από την καγκελαρία του Ράιχ. Έπρεπε, λοιπόν, να βιαστεί.

Γύρω στις 12 το μεσημέρι, έφτασε στο υπόγειο καταφύγιο, για μια τελευταία ενημέρωση του Φύρερ, ο στρατηγός Χέλμουτ Βάιντλινγκ, τον οποίο ο Χίτλερ είχε διορίσει μερικές μέρες νωρίτερα επικεφαλής της άμυνας του Βερολίνου. Εκείνος του παρουσίασε μια εικόνα ακόμα πιο ζοφερή από αυτήν που είχε περιγράψει νωρίτερα ο Μόνκε: το πιθανότερο ήταν ότι η μάχη του Βερολίνου θα είχε τελειώσει μέχρι το βράδυ της 30ής Απριλίου, αφού τα πυρομαχικά είχαν εξαντληθεί και δεν υπήρχε περίπτωση για ανεφοδιασμό από αέρος. Ο Χίτλερ δέχτηκε ήρεμα την είδηση. Εξακολουθούσε να αρνείται σθεναρά τη συνθηκολόγηση, αλλά, έπειτα από διαβούλευση με τον αρχηγό του γενικού επιτελείου στρατού Χανς Κρεμπς, έδωσε στους υπερασπιστές του Βερολίνου την άδεια, με το που θα τελείωναν τα πυρομαχικά, να διασπαστούν σε μικρές ομάδες και να προσπαθήσουν να ενωθούν με τις μονάδες που πολεμούσαν δυτικά. Επιστρέφοντας στην Μπέντλερ Στράσε, ο Χανς Κρεμπς είχε μαζί του και μια σχετική τελευταία («εντολή Φύρερ»).

Μετά την ενημέρωση αυτή, ο Μάρτιν Μπόρμαν, ο ισχυρός πρωτοπάρχης της καγκελαρίας και «γραμματέας του Φύρερ», κάλεσε τον υπασπιστή του Χίτλερ, τον ταγματάρχη των SS Ότο Γκίνσε, και τον πληροφόρησε ότι ο δικτάτορας σκόπευε να αυτοκτονήσει το

ίδιο κιόλας απόγευμα, μαζί με την Εύα Μπράουν, την οποία μόλις είχε παντρευτεί. Ο Φύρερ είχε δώσει εντολή να αποτεφρωθούν τα πτώματά τους και ο Γκίνσε έπρεπε να εξασφαλίσει την απαραίτητη ποσότητα βενζίνης. Λίγο αργότερα και ο ίδιος ο Χίτλερ ζήτησε από τον υπασπιστή του να του υποσχεθεί πως θα φροντίσει να τηρηθεί κατά γράμμα η διαταγή του· δεν ήθελε να μεταφερθεί και να εκτεθεί η σορός του στη Μόσχα. Στο μυαλό του είχε, προφανώς, τη μοίρα του Μπενίτο Μουσολίνι. Εκείνον τον είχαν συλλάβει, μαζί με την ερωμένη του Κλαρέτα Πετάτσι, στις 27 Απριλίου, στη λίμνη Κόμο, οι Ιταλοί παρτιζάνοι. Μια μέρα αργότερα τους εκτέλεσαν και τους δύο και στις 29 Απριλίου κρέμασαν τα πτώματά τους ανάποδα σε ένα βενζινάδικο στην Πιατσάλε Λορέτο. Η είδηση του τέλους του Ντούτσε είχε φτάσει στο υπόγειο καταφύγιο αργά το βράδυ της 29ης Απριλίου και, πιθανότατα, ενίσχυσε την πεποίθηση του Χίτλερ ότι δεν έπρεπε να μείνει τίποτα από το πτώμα του, ούτε από αυτό της γυναίκας του.

Ο Γκίνσε ξεκίνησε αμέσως τις προετοιμασίες για την καύση. Φώναζε τον σοφέρ του Χίτλερ και υπεύθυνο του αμαξοστασίου της καγκελαρίας Έριχ Κέμπκα και του ανέθεσε να εξασφαλίσει δέκα μπιτόνια βενζίνη και να τα έχει έτοιμα στην έξοδο κινδύνου του υπόγειου καταφυγίου.

Μία με δύο το μεσημέρι, ο Χίτλερ, παρέα με τις γραμματείες του Τράουντλ Γιούνγκε και Γκέρντα Κρίστιαν και τη διατροφολόγο του Κονστάντσε Μαντσιάρλι, πήρε το τελευταίο του γεύμα. Όπως και τις προηγούμενες εβδομάδες η συζήτηση περιορίστηκε σε κοινότοπα θέματα· στο επικείμενο τέλος δεν αναφέρθηκαν καθόλου. «Ένα προθανάτιο συμπόσιο με προσωπεία ήρεμα και αποφασισμένα»· έτσι ανακαλεί τη σκηνή η Τράουντλ Γιούνγκε στις αναμνήσεις που έγραψε το 1947 (και εκδόθηκαν μόλις το 2002).² Η Εύα Μπράουν, η επί χρόνια σύντροφος του Χίτλερ, δεν παραβρέθηκε. Είχε επιστρέψει οριστικά από το Μόναχο στο Βερολίνο αρχές Μαρτίου του 1945, αποφασισμένη εξαρχής να ακολουθήσει τον Χίτλερ στον θάνατο. Ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την άνευ όρων αφοσίωσή της ο Χίτλερ, το βράδυ της 28ης προς 29η Απριλίου, την είχε παντρευτεί. «Αποφάσισα», ενημέρωνε τις επόμενες γενιές στη διαθήκη που είχε υπαγορεύσει νωρίτερα, «να πάρω γυναίκα μου αυτό το κορίτσι, που

υπήρξε πολλά χρόνια πιστότατη φίλη και επέλεξε ελεύθερα να έρθει σε μια σχεδόν αποκλεισμένη πόλη και να μοιραστεί τη μοίρα μου».

Ήταν πια ώρα να αποχαιρετήσει ο Χίτλερ και την αυλή του. Στον προσωπικό του πιλότο Χανς Μπάκουρ χαρίζει ως αναμνηστικό το πορτρέτο του Φρειδερίκου του Μεγάλου που είχε ζωγραφίσει ο Άντον Γκραφ και κρεμόταν πάνω από το γραφείο του, στο μικρό δωμάτιο όπου δούλευε μέσα στο καταφύγιο. «Οι στρατηγοί μου με πρόδωσαν και με πούλησαν, οι στρατιώτες μου δεν με θέλουν πια, και εγώ δεν αντέχω άλλο!» Ήξερε, πρόσθεσε, ότι «το επόμενο κιόλας πρωί» εκατομμύρια άνθρωποι «θα τον αναθεματίζουν», αλλά «έτσι το ήθελε η μοίρα». Τον προσωπικό του καμαριέρη Χάιντς Λίνγκε, ο οποίος ήταν επί δέκα χρόνια κάθε μέρα μαζί του, ο δικτάτορας τον συμβουλεύει να μπει σε μια από τις ομάδες που σκόπευαν να κινηθούν δυτικά. Στην ειλικρινή απορία του Λίνγκε για ποιον θα έπρεπε πια να αγωνίζεται, ο Χίτλερ απαντά: «Για αυτόν που θα έρθει!».

Στις 3.15 μ.μ. περίπου, στον διάδρομο του καταφυγίου είχαν συγκεντρωθεί οι πιο στενοί του συνεργάτες: ο Μάρτιν Μπόρμαν, ο υπουργός Προπαγάνδας Γιόζεφ Γκέμπελς, ο διπλωματικός του ακόλουθος Βάλτερ Χέβελ, ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού Χανς Κρεμπς, ο αρχηγός της Βέρμαχτ Βίλχελμ Μπούργκντορφ, καθώς και οι γραμματείς του Γιούνγκε και Κρίστιαν και η διαιτολόγος του Μαντσιαάρλι. Ο Χίτλερ εμφανίστηκε συνοδευόμενος από τη γυναίκα του. «Βγαίνει σιγά-σιγά από το δωμάτιό του, πιο σκυφτός από κάθε άλλη φορά, μπαίνει από την ανοιχτή πόρτα και αρχίζει να μας χαιρετά έναν έναν» θυμάται η Τράουντλ Γιούνγκε. «Μέσα στο χέρι μου νιώθω ζεστό το δικό του. Με κοιτά, αλλά δεν με βλέπει. Φαίνεται σαν να ταξιδεύει μακριά. Κάτι μου λέει, αλλά δεν το ακούω... Μόνο με το που έρχεται κοντά μου η Εύα Μπράουν διαλύεται κάπως η μαγεία. Χαμογελά και με αγκαλιάζει: “Προσπαθήστε, σας παρακαλώ, να δραπετεύσετε, ίσως να μπορείτε ακόμα να τα καταφέρετε. Και, τότε, χαιρετίστε μου τη Βαυαρία”».

Αμέσως μετά εμφανίστηκε η Μάγκντα Γκέμπελς και ζήτησε από τον Γκίνσε να μιλήσει μία ακόμα φορά με τον Χίτλερ. Με τον άντρα της είχαν αποφασίσει να αυτοκτονήσουν και οι δύο και να πάρουν μαζί τους στον θάνατο και τα έξι τους παιδιά. Βρίσκονταν έξι μέρες στο καταφύγιο αποφασισμένοι να δώσουν «στην εθνικοσοσιαλιστική

ζωή τους το μόνο δυνατό τιμητικό τέλος», γράφει στον γιο της από τον πρώτο της γάμο Χάραλντ Κβαντ. «Ο κόσμος, μετά τον Χίτλερ και τους εθνικοσοσιαλιστές, θα είναι ένας κόσμος που δεν θα αξίζει να ζεις και γι' αυτό και έφερα και τα παιδιά εδώ. Δεν τους αξίζει μια ζωή σαν αυτή που θα ακολουθήσει· ένας επιεικής θεός θα καταλάβει γιατί τους προσφέρω μόνη μου τη λύτρωση». Είχε ορκιστεί στον Χίτλερ να του είναι «πιστή μέχρι θανάτου» και το ότι ο άντρας της θα τέλειωνε τη ζωή του μαζί της το θεωρούσε «δώρο της μοίρας, το οποίο ποτέ δεν τολμούσαμε να ελπίζουμε». ³ Όπως φαίνεται, η Μάγκντα Γκέμπελς είχε πια αρχίσει να αμφιβάλει για την απόφασή της, γιατί προσπάθησε να πείσει τον Χίτλερ να κάνει μία ακόμα απόπειρα να διαφύγει από το Βερολίνο. Φανερά αγανακτισμένος που τον ενοχλούσε εκείνη την ύστατη ώρα, ο Χίτλερ την έδιωξε.

Δέκα περίπου λεπτά αργότερα —λίγο πριν από τις 3.30 μ.μ.—, ο καμαριέρης Λίνγκε άνοιξε την πόρτα του γραφείου του Χίτλερ, έριξε μια ματιά μέσα και είπε στον Μπόρμαν: «Κύριε γραμματέα, συνέβη!». Μπήκαν και οι δύο στο δωμάτιο. Η εικόνα που αντίκρισαν ήταν η εξής: στη αριστερή μεριά του καναπέ —έτσι όπως κοιτούσαν— καθόταν ο Χίτλερ με το κεφάλι γεμμένο λιγάκι μπροστά. Στον δεξί του κρόταφο είχε μια πληγή δέκα εκατοστών από σφαίρα και το αίμα έτρεχε ακόμα στο μάγουλό του. Ο τοίχος και ο καναπές ήταν επίσης πασπαλισμένοι με αίμα. Μια λιμονούλα αίματος, σε μέγεθος πιάτου, είχε σχηματιστεί και στο πάτωμα. Από το κρεμασμένο δεξί χέρι του Χίτλερ είχε κυλήσει πλάι στο πόδι του ένα περιστροφο. Στη δεξιά μεριά του καναπέ, με τα πόδια της πάνω του, καθόταν η Εύα Μπράουν. Η μυρωδιά πικραμύγδαλου που αναδυόταν από το σώμα της έδειχνε ότι είχε δηλητηριαστεί με κάψουλα κυανίου.

Ο υπασπιστής του Χίτλερ, ο Γκίνσε, πήγε στην αίθουσα όπου περίμεναν οι υπόλοιποι και ανακοίνωσε, σχεδόν κραυγάζοντας: «Ο Φύρερ είναι νεκρός!». Ο Γκέμπελς, ο Κρεμπς, ο Μπούργκντορφ, ο αρχηγός της Χιτλερικής Νεολαίας Άρτουρ Άξμαν και ο επικεφαλής της προσωπικής φρουράς του δικτάτορα αρχιστράτηγος των SS Γιόχαν Ρατενχούμπερ μπήκαν στον προθάλαμο του γραφείου του Χίτλερ. Εκείνη τη στιγμή έβγαινε ο Λίνγκε με τη σορό του και από πίσω του δύο άνδρες των SS. Το πτώμα ήταν τυλιγμένο με μια κουβέρτα και διακρίνονταν μόνο το κάτω μέρος των ποδιών του, οι

μαύρες κάλτσες και τα παπούτσια του. Οι σοροί του Χίτλερ και της γυναίκας του μεταφέρθηκαν πάνω, στον κήπο της καγκελαρίας, και εναποτέθηκαν τρία-τέσσερα μέτρα μακρύτερα από την είσοδο του υπόγειου καταφυγίου. Εμφανίστηκε πάλι ο Μπόρμαν, ανασήκωσε την κουβέρτα από το πρόσωπο του Χίτλερ και στάθηκε για λίγο σιωπηλός.

Την ίδια στιγμή, πάνω από την καγκελαρία άρχισαν να πέφτουν σαν χαλάζι βλήματα του εχθρικού πυροβολικού. Με το που κόπασε για λίγο ο βομβαρδισμός, οι Γκινς, Κέμπκα και Λίνγκε όρμησαν πάλι έξω και άδειασαν τα δοχεία της βενζίνης πάνω στα πτώματα. Στην αρχή δεν κατάφερναν να βάλουν φωτιά γιατί ο δυνατός αέρας που φυσούσε και οι εκρήξεις που τον δυνάμωναν ακόμα περισσότερο έσβηναν τα σπέρτα. Τελικά ο Λίνγκε πήρε ένα κομμάτι χαρτί, το έστριψε σαν πυρσό και το πέταξε στις σορούς. Όσοι είχαν συγκεντρωθεί στην έξοδο σήκωσαν μία ακόμα φορά το χέρι αποδίδοντας τον γερμανικό χαιρετισμό και μετά ξαναμπήκαν στο καταφύγιο. Ό,τι απέμεινε από τα σώματα του Αδόλφου και της Εύα Χίτλερ τα έθαψαν, με εντολή Λίνγκε, δύο άνδρες των SS, από την προσωπική φρουρά του Χίτλερ, σε μια κοιλότητα στον κήπο της καγκελαρίας του Ράιχ τη νύχτα της 30ής Απριλίου.

Την ίδια ώρα που ο Χίτλερ έκανε τις τελευταίες προετοιμασίες για την αυτοκτονία του, τα σοβιετικά στρατεύματα ήταν έτοιμα να εισβάλουν στο Ράιχσταγκ. Το τεράστιο νεομπαρόκ κτίριο στην Κένιγκς Πλατς, το οποίο είχε κτιστεί το διάστημα 1884-1894 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Πάουλ Βάλοτ από τη Φρανκφούρτη, για τους επικεφαλής του ρωσικού στρατού ήταν το μεγαλύτερο σύμβολο της μισητής δικτατορίας του Χίτλερ. Για εκείνους, οι εθνικοσοσιαλιστές ήταν αυτοί που, στις 27 Φεβρουαρίου 1933, είχαν βάλει φωτιά στο Ράιχσταγκ, ένα γεγονός που αποτέλεσε πρόσχημα όχι μόνο για τις άγριες διώξεις κομμουνιστών σε ολόκληρη τη Γερμανία αλλά και για το Διάταγμα του Εμπρησμού του Ράιχσταγκ της 28ης Απριλίου 1933, το οποίο έβαλε τον θεμέλιο λίθο για την εγκαθίδρυση της εθνικοσοσιαλιστικής δικτατορίας του τρόμου. Έτσι εξηγείται γιατί το

Άνδρες του Κόκκινου Στρατού υψώνουν την κόκκινη σημαία στο Ράιχσταγκ. (Η σκηνή ξαναστήθηκε στις 2 Μαΐου 1945 από τον Σοβιετικό φωτογράφο Γεβγένι Χαλντγιέι προκειμένου να απαθανατιστεί)

Ράιχσταγκ, και όχι το κτίριο της καγκελαρίας με το υπόγειο καταφύγιο, το τελευταίο κρησφύγετο του Χίτλερ, το οποίο απέιχε μόλις μερικές εκατοντάδες μέτρα από εκεί, επελέγη ως ο σημαντικότερος στόχος στην τελική μάχη για το Βερολίνο. Έως την 1η Μαΐου, τη μέρα της Εργατικής Πρωτομαγιάς, το κτίριο του Βάλτοτ έπρεπε να έχει καταληφθεί.

Στις 29 Απριλίου, οι Σοβιετικοί είχαν ήδη καταλάβει τη γέφυρα Μόλτκε, στον ποταμό Σπρέε, και το παρακείμενο Υπουργείο Εσωτερικών του Ράιχ. Η έφοδος στο Ράιχσταγκ ξεκίνησε τις πρώτες πρωινές ώρες της 30ής Απριλίου.⁴ Η κατάκτησή του, όμως, αποδείχθηκε πολύ δυσκολότερη από όσο είχαν προβλέψει. Διότι οι υπερασπιστές του —μια ανομοιογενής ομάδα που είχε σχηματιστεί βιαστικά από στρατιώτες της Βέρμαχτ και των SS, και από καμιά εκατοστή πεζοναύτες που είχαν καταφύγει εκεί— είχαν κάνει το κτίριο φρούριο. Παράθυρα και πόρτες ήταν χτισμένα —μόνο κάτι ανοίγματα σαν

πολεμίστρες είχαν αφήσει— και όλη η γύρω περιοχή ήταν ναρκοθετημένη. Τα οπλοπολυβόλα που είχαν στήσει και οι τάφροι με νερό που είχαν φτιάξει ήταν εμπόδια που δεν γινόταν να τα ξεπεράσουν εύκολα. Την πρώτη επίθεση οι Γερμανοί την αναχαίτισαν με ισχυρά πυρά. Για να ενισχύσουν το πυροβολικό τους οι Ρώσοι μετέφεραν στην Κένιγκς Πλατς, μέσω της γέφυρας Μόλτικε, και άλλες μονάδες καθώς και τανκς. Παρ' όλα αυτά, και άλλες δύο επιθέσεις, το πρωί και λίγο μετά το μεσημέρι, είχαν και αυτές άδοξη κατάληξη και μεγάλες απώλειες. Έτσι, οι αρχηγοί των σοβιετικών δυνάμεων αποφάσισαν να περιμένουν μέχρι τις 6 το απόγευμα, όταν θα είχε αρχίσει να νυχτώνει. Και πράγματι, αυτή τη φορά οι Σοβιετικοί στρατιώτες μπόρεσαν να εισέλθουν στους ορόφους του Ράιχσταγκ και να σπάσουν την κεντρική πύλη του. Μέσα στο κτίριο ξέσπασαν αιματηρές μάχες σώμα με σώμα. Την ώρα που οι άνδρες του Κόκκινου Στρατού ανέβαιναν τις πλατιές σκάλες με οπλοπολυβόλα και χειροβομβίδες στα χέρια, οι υπερασπιστές του κτιρίου υποχωρούσαν στα υπόγεια και στα κελάρια.

Γύρω στις 10.40 το βράδυ, μια ομάδα Σοβιετικών στρατιωτών με επικεφαλής τον Μιχαήλ Πέτροβιτς Μίνιν έφτασε στη στέγη του Ράιχσταγκ. Είχαν μαζί τους ένα κόκκινο πανί, χωρίς όμως κοντάρι. Έπιασαν, λοιπόν, ένα σανίδι από τα πολλά που κείτονταν τριγύρω, κρέμασαν εκεί το πανί και στερέωσαν την αυτοσχέδια αυτή σημαία σε ένα μισο-κατεστραμμένο γυναικείο αγαλμα. Δεν τελείωσε, όμως, έτσι η μάχη για το Ράιχσταγκ. Οι Γερμανοί συνέχισαν να αντιστέκονται λυσσαλέα. Οι τελευταίες ομάδες τους δεν παραδόθηκαν παρά το απόγευμα της 2ας Μαΐου.

Οι συγκρούσεις, λοιπόν, συνεχίζονταν, όταν στις 2 Μαΐου το πρωί ο Σοβιετικός φωτογράφος Γεβγένι Χαλντγιέι μπήκε στο κτίριο και ξανάστησε, για να το απαθανατίσει με τον φακό του, αυτό που στην πραγματικότητα είχε συμβεί 30 ώρες νωρίτερα: δύο άνδρες του Κόκκινου Στρατού κρατούσαν την κόκκινη σημαία με το σφυροδρέπανο, για πρώτη υποτίθεται φορά, στη στέγη του Ράιχσταγκ. Η περίφημη φωτογραφία έγινε «εικόνισμα»: συμβόλισε όσο καμιά άλλη την ήττα της χιτλερικής Γερμανίας από τον σοβιετικό στρατό. Μέρος της ιστορίας αυτής της φωτογραφίας είναι ότι λίγους μήνες αργότερα ο Χαλντγιέι χρειάστηκε να σβήσει ένα δεύτερο ρολόι από τον δεξιό

καρπό του στρατιώτη που στήριζε τον σηματοφόρο. Το έκανε αυτό για μη δημιουργηθεί σε κανέναν έστω και η παραμικρή υποψία ότι ήταν κλεμμένο. Διότι τα ρολόγια ήταν πολυπύθητο λάφυρο για τους Σοβιετικούς κατακτητές.

Τις επόμενες μέρες, το Ράιχσταγκ έγινε πραγματικός «τόπος προσκυνήματος».⁵ Η ροή επισκεπτών ήταν ασταμάτητη. Πολλοί άνδρες του Κόκκινου Στρατού έγραψαν συνθήματα στους τοίχους ή χάραξαν φράσεις με τις οποίες διαδήλωναν τον ενθουσιασμό τους.⁶ Τα γκράφιτι στην κυριλλική γραφή μπορεί να τα δει κανείς ακόμα και σήμερα.

«Τα βράδια βλέπουμε μερικά αμερικανικά αυτοκίνητα. Καταλαμβάνουν συγκεκριμένες θέσεις στους δρόμους. Το κάνουν εντυπωσιακά ειρηνικά». Αυτό σημειώνει στην ατζέντα της η Μαριάννε Φοϊερ-ζένγκερ στις 30 Απριλίου 1945. Το ότι οι Αμερικανοί κατέλαβαν το Μόναχο την ίδια μέρα που ο Αδόλφος Χίτλερ και η σύντροφός του αυτοκτονούσαν στο Βερολίνο υπήρξε γεγονός μεγάλης συμβολικής αξίας: στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας ήταν που ξεκίνησε, το 1919, την πολιτική του καριέρα ο άγνωστος τότε δεκανέας του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Εδώ, όπου το κλίμα είχε θερμανθεί πολύ μετά τη σύντομη Δημοκρατία των Συμβουλίων (αλλιώς γνωστή ως Δημοκρατία των Σοβιέτ) και την αντεπανάσταση, βρήκε ο φιλόδοξος δημαγωγός το κατάλληλο βήμα για να αρχίσει την αχαλίνωτη προπαγάνδα. Και εδώ ήταν που, στις αρχές της δεκαετίας του 1920, άνησε ταχύτατα το εθνικοσοσιαλιστικό κίνημα – με την ανοχή της αστυνομίας και της δικαστικής εξουσίας της Βαυαρίας. Την αιώνια ευγνωμοσύνη του για όλα αυτά ο μετέπειτα Φύρερ και καγκελάριος του Ράιχ την έδειξε τον Αύγουστο του 1935 ανακηρύσσοντας το Μόναχο «Πρωτεύουσα του Κινήματος». Με το που εισέβαλαν οι Αμερικανοί δεν παρέλειψαν να φωτογραφηθούν και αυτοί με την ταμπέλα που έγραφε «Πρωτεύουσα του Κινήματος. Μόναχο», σαν να επρόκειτο για τρόπαιο. Η φωτογραφία αυτή είχε την ίδια σχεδόν συμβολική σημασία με εκείνην του Χαλντγκιέι, με την κόκκινη σημαία υψωμένη στο Ράιχσταγκ.

Τις τελευταίες ημέρες του Απριλίου του 1945, όταν οι Αμερικανοί είχαν ήδη κατακτήσει τη Νυρεμβέργη, την πόλη όπου γίνονταν τα συνέδρια του ναζιστικού κόμματος, και προχωρούσαν ταχύτατα προς την πρωτεύουσα της Βαυαρίας, αμερικανικά πολεμικά αεροπλάνα έριχναν φυλλάδια με τα οποία ζητούσαν από «τους άνδρες και τις γυναίκες του Μονάχου» να μην προβάλουν αντίσταση στα στρατεύματα που προέλαυναν: «Είναι συμφέρον σας, συμφέρον ολόκληρου του πληθυσμού να νικήσει η λογική. Γι' αυτό: Αποπλίστε τους φανατικούς! Φανείτε γενναίοι και αναλάβετε δράση!».

Του γκαουλάιτερ Πάουλ Γκίσλερ όμως, που ήταν φανατικός εθνικοσοσιαλιστής, και των ακολούθων του ούτε που τους πέρασε από το μυαλό να παραδώσουν το Μόναχο αμαχητί. Ήθελαν να υπακούσουν στην εντολή του Χίτλερ και να υπερασπιστούν για όσο μεγαλύτερο διάστημα γινόταν την πόλη, η οποία ήταν, στο μεγαλύτερο μέρος της, ένας σωρός ερειπίων. Ο Γκίσλερ έδωσε λοιπόν εντολή να ανατινάξουν τις σημαντικότερες γέφυρες του ποταμού Ίζαρ – μια από τις πιο παράλογες διαταγές καταστροφής που δόθηκαν την τελευταία στιγμή, την εκτέλεση της οποίας σαμποτάρισε με επιτυχία ένας αξιωματικός του μηχανικού.

Υπήρχαν, όμως, και πολλές οργανώσεις αντιπάλων του Χίτλερ μέσα και γύρω από το Μόναχο, και όλες αυτές τον Απρίλιο του 1945 είχαν ενωθεί στο Κίνημα για την Ελευθερία της Βαυαρίας (Freiheitsaktion Bayern - FAB)⁷ και ήταν πια αποφασισμένες να αναλάβουν δράση. Τα περισσότερα μέλη τους ήταν συντηρητικοί Βαυαροί πατριώτες. Κύριος στόχος τους ήταν να συλλάβουν τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους των SS και να παραδώσουν το Μόναχο στους Αμερικανούς αμαχητί. Τη νύχτα της 27ης προς την 28η Απριλίου, αξιωματικοί με αρχηγό τον λοχαγό Ρούμπρεχτ Γκέρνγκρος, διευθυντή της υπηρεσίας διερμηνείας στη Στρατιωτική Περιφέρεια Ε, έδωσαν το σύνθημα για δράση. Η επιχείρηση είχε την κωδική ονομασία «Κυνήγι φασιανών» – από την ονομασία «χρυσόι φασιανοί», την οποία είχαν δώσει στα μισητά μεγαλο-στελέχη του κράτους με τις καφέ στολές και τα χρυσαφιά διακριτικά. Η πρώτη τους κίνηση ήταν να εισβάλουν, χωρίς μεγάλη προσπάθεια, στο δημαρχείο του Μονάχου και να καταλάβουν δύο ραδιοφωνικούς σταθμούς – αυτόν της Βέρμαχτ και τον μεγάλης εμβέλειας στο Ισμάνινγκ.

30 Απριλίου 1945: Αμερικανοί στρατιώτες παίρνουν μαζί τους σαν τρόπαιο την πινακίδα που γράφει «Πρωτεύουσα του Κινήματος. Μόναχο»

Δεν πίστευαν στα αυτιά τους όσοι άκουσαν, στην ευρύτερη περιοχή του Μονάχου, τις πρώτες πρωινές ώρες της 28ης Απριλίου, στο ραδιόφωνο την είδηση ότι «ένα κίνημα για την απελευθέρωση της Βαυαρίας» είχε «κατακτήσει την εξουσία». Οι επαναστάτες ανακοίνωσαν ένα πρόγραμμα δέκα σημείων και υποσχέθηκαν «να συντρίψουν το αιματηρό εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς», «το οποίο παραβίαζε κάθε έννοια ήθους και ηθικής σε βαθμό που θα έπρεπε να προκαλεί αποστροφή και αηδία σε κάθε αξιοπρεπή Γερμανό». Οι επαναστάτες απαιτούσαν, επίσης, την εξάλειψη του милитарισμού, την επαναφορά του κράτους δικαίου, τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τη «δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους πρόνοιας», στο οποίο «ο καθένας θα έχει τη θέση που, με βάση τις ικανότητές του, δικαιούται».

Όμως, ο Γκέρνγκρος και οι σύντροφοί του είχαν εκτιμήσει λάθος την κατάσταση. Οι κάτοικοι του Μονάχου δεν ανταποκρίθηκαν στο

κάλεσμα των εξεγερμένων· προτίμησαν να περιμένουν να δουν τι θα γίνει. Ο Φραντς Ρίτερ φον Επ, ο ναζί κυβερνήτης της Βαυαρίας, αρνήθηκε να ικανοποιήσει το αίτημα των επαναστατών να διαπραγματευτούν από κοινού τους όρους συνθηκολόγησης και να σχηματίσουν μεταβατική κυβέρνηση. Αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι απέτυχε η προσπάθεια να συλλάβουν τον γκαουλάιτερ Γκίσλερ. Αφού μεσολάβησε ένα μικρό διάστημα σύγχυσης, η κυβέρνηση προχώρησε σε αντίποινα. Με ένα φυλλάδιο που πάνω πάνω έγραφε με μεγάλα γράμματα «Προς τον πληθυσμό της περιφέρειας Μονάχου - Άνω Βαυαρίας», ο Γκίσλερ, λίγο αργότερα, το πρωί της 28ης Απριλίου, ανακοίνωνε: «Εξασκολούμαστε να έχουμε πλήρη έλεγχο του Μονάχου. Στεκόμαστε στο πλευρό του Φύρερ μας Αδόλφου Χίτλερ [...] Ο Γκέρνγκρος θα τιμωρηθεί όπως του αξίζει. Η αναταραχή αυτή θα λήξει σύντομα». Πράγματι, λίγες ώρες αργότερα η εξέγερση καταπνίγηκε. Ο Γκέρνγκρος κατάφερε να διαφύγει, αλλά πολλοί από τους συναγωνιστές του εκτελέστηκαν στο προαύλιο του διοικητηρίου, ανάμεσά τους και ο Γκίντερ Καρατσιόλα-Ντελμπρκ, αξιωματικός της Βέρμαχτ και έμπιστος του Ρίτερ φον Επ.

Αλλά και σε πολλές ακόμα κοινότητες της Νότιας Βαυαρίας, όπου το κάλεσμα του FAB είχε γίνει το έναυσμα για εξέγερση εναντίον των τοπικών αξιωματούχων των ναζί, η εκδίκηση των φανατικών οπαδών του Χίτλερ ήταν αιματηρή· πάνω από 50 άνθρωποι έπεσαν θύματα. Ένα από τα πιο αποτρόπαια εγκλήματα διαπράχθηκε στο Πέντσμπεργκ, μια ορεινή κωμόπολη όπου ζούσαν κυρίως ανθρακωρύχοι. Εκείνη τη νύχτα της 28ης προς την 29η Απριλίου, οι φονιάδες εκτέλεσαν 16 άνδρες και γυναίκες, ανάμεσά τους και τον δήμαρχο, ο οποίος ανήκε στο Σοσιαλιστικό Κόμμα.

Πριν ακόμα οι Αμερικανοί στρατιώτες μπουν στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας, το πρωί της 30ής Απριλίου, ο γκαουλάιτερ Γκίσλερ το έσκασε για το Μπερχτεσγκάντεν, όπου μερικές μέρες αργότερα θα αυτοκτονούσε. Οι Αμερικανοί κατέλαβαν την πόλη σχεδόν αμαχητί. Μόνο μερικές ομάδες των SS και της Λαϊκής Πολιτοφυλακής πρόβαλαν αντίσταση. Λίγο μετά τις 4 το απόγευμα, ο αντιδήμαρχος Καρλ Φίντλερ —ο οποίος μετά τράπηκε σε φυγή— παρέδωσε τα κλειδιά του Δημαρχείου σε έναν ταγματάρχη της 7ης στρατιάς του αμερικανικού στρατού. «Σύσσωμος ο Συμμαχικός Στρατός συγχαίρει

την 7η Στρατιά για την κατάληψη του Μονάχου, του λίκνου του ναζιστικού τέρατος» ανέφερε στην ημερήσια διαταγή του ο Ντουάιτ Αϊζενχάουερ.

Πολλοί κάτοικοι του Μονάχου βγήκαν στον δρόμο να υποδεχθούν τους Αμερικανούς στρατιώτες. «Πιο παράξενη είσοδο από αυτήν δεν έχω ξαναδεί στη ζωή μου...» έγραψε, αγανακτισμένη, στο ημερολόγιό της μια νεαρή εθνικοσοσιαλίστρια του Μονάχου, η 19χρονη Βολφχίλντε φον Κένιγκ. «Δεν πρόλαβαν να εμφανιστούν οι πρώτοι Αμερικανοί στον δρόμο μας και άρχισαν να βγαίνουν από διάφορα διαμερίσματα λευκές σημαίες. Μερικοί τους χαιρετούσαν κιόλας κουνώντας κάτι πανιά. Λίγη αξιοπρέπεια παραπάνω την περίμενα από τους κατοίκους του Μονάχου». Ο Ερνστ Λάνγκεντορφ, ένας Γερμανός ρεπόρτερ που είχε μεταναστεύσει στο εξωτερικό και κάλυπτε δημοσιογραφικά τις πολεμικές επιχειρήσεις ως λοχίας του αμερικανικού στρατού, θυμάται ότι, με το που έφτασαν στο κέντρο της πόλης, στη Μαρίεν Πλατς, μαζεύτηκε ταχύτατα ένα πλήθος κόσμου. «Κοίταγαν με περιέργεια τα οχήματά μας, κάμποσοι παρατηρούσαν τις στολές μας και θαύμαζαν το ύφασμα από το οποίο ήταν φτιαγμένες, κορίτσια πέφταν πάνω μας και μας αγκάλιαζαν, από την πρώτη στιγμή ήταν αδύνατον να υπακούσουμε στην εντολή να κρατήσουμε αποστάσεις. Επικρατούσε μια πολύ χαρούμενη ατμόσφαιρα. Παντού άκουγα: “Τέλειωσε πια! Μπορούμε να ξανακοιμηθούμε ήσυχοι. Τέρμα τα αεροπλάνα!”»⁸

Από το κρεβάτι του στο αναρρωτήριο του στρατοπέδου συγκέντρωσης Νταχάου, το οποίο μία μέρα νωρίτερα είχε απελευθερωθεί από τους Αμερικανούς, στις 30 Απριλίου 1945, ο κρατούμενος Έντγκαρ Κούπφερ-Κόμπερβιτς παρατηρούσε: «Σε όλο το στρατόπεδο κυματίζουν πια έξω από τις διάφορες πτέρυγες οι σημαίες των χωρών από τις οποίες κουβάλησαν ανθρώπους εδώ μέσα. “Από πού σας φέρανε;” [...] Νταχάου: σαν όλες τις άλλες μέρες κρατούμενοι περπατούν στους δρόμους του στρατοπέδου· τώρα, όμως, περπατούν, δεν σέρνονται, περπατούν ελεύθερα, πιο ανάλαφροι [...] Όλοι είναι ήρεμοι τώρα που οι Αμερικανοί έχουν αναλάβει την προστασία μας.

Νομίζω ότι για τον καθένα μας εδώ μέσα, μια ζωή ολόκληρη, η λέξη “Αμερικανός” θα ακούγεται σαν μια υπέροχη μελωδία».

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Νταχάου εγκαινιάστηκε τον Μάρτιο του 1933 και πολύ γρήγορα έγινε συνώνυμο της αχαλίνωτης κρατικής τρομοκρατίας. Λειτουργήσε σαν ένα είδος ερευνητικού κέντρου, όπου δοκιμάζονταν όλες οι μορφές βίας που τα επόμενα χρόνια θα ασκούνταν, με διαταγή των SS, και στα υπόλοιπα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Φήμες για το τι συνέβαινε εκεί κυκλοφορούσαν ευρέως – με τις ευλογίες του καθεστώτος βέβαια, μια και είχαν αποτρεπτικά αποτελέσματα. «Θεέ μου, κάνε με μουγγό, να μην μπω στο Νταχάου!» ήταν η προσευχή που ψιθύριζαν σε όλο το Τρίτο Ράιχ. Γι’ αυτό και η απελευθέρωση του Νταχάου συμβόλισε —περισσότερο από αυτήν του Μπούχενβαλντ, στις 11 Απριλίου, και του Μπέργκεν-Μπέλζεν, τρεις μέρες αργότερα— το τέλος του ναζιστικού τρόμου, ακριβώς όπως η κόκκινη σημαία στο Ράιχσταγκ έγινε σύμβολο του τέλους της Γερμανίας του Χίτλερ.

Τους τελευταίους μήνες του πολέμου, οι συνθήκες στο στρατόπεδο Νταχάου είχαν επιδεινωθεί δραματικά. Μεταφέρονταν συνεχώς εκεί κρατούμενοι από άλλα στρατόπεδα της Ανατολικής Ευρώπης, τα οποία εκκενωνόνταν, και το συγκεκριμένο ήταν πια παραπάνω από υπερπλήρες. Οι ήδη ανεπαρκείς μερίδες φαγητού μειώθηκαν κι άλλο και οι συνθήκες υγιεινής ήταν απερίγραπτες. Πολλοί κρατούμενοι έπεσαν θύματα της επιδημίας τύφου. Μόνο από τον Δεκέμβριο του 1944 μέχρι τη «Μέρα της Νίκης» χάθηκαν 14.000 ζωές. «Οι κρατούμενοι, εξουθενωμένοι, υποσιτισμένοι και γεμάτοι ψείρες, πέφταν κάτω σαν τις μύγες...» κατέθεσε ένας πρώην υπάλληλος του στρατοπέδου στις δίκες του Νταχάου που ξεκίνησαν στα τέλη του 1945. «Τα πτώματα έμεναν εκεί, στους διαδρόμους ανάμεσα στις πτέρυγες, εκεί που ήταν και οι ζωντανόι [...] μερικές φορές και μέχρι να αποσυντεθούν».

Το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Απριλίου, όταν οι κανονιοβολισμοί ακούγονταν κοντά και αμερικανικά πολεμικά πραγματοποιούσαν χαμηλές πτήσεις ακριβώς από πάνω, η ένταση έγινε αφόρητη. Τα σημάδια ότι τα SS ετοιμάζονταν να εγκαταλείψουν το στρατόπεδο πλήθαιναν. Για να καλύψουν τα ίχνη των εγκλημάτων τους, έκαιγαν τόνους έγγραφα. Η διάθεση των κρατουμένων ανεβοκατέβαινε από το ζενίθ

στο ναδίρ· τη μια φούντωνε η ελπίδα ότι θα ελευθερωθούν, την άλλη δυνάμωνε ο φόβος ότι θα πέσουν θύματα μιας σφαγής της τελευταίας στιγμής.

Στις 26 Απριλίου, όλες οι διαταγές για εργασίες έπαψαν. Οι κρατούμενοι έπρεπε να παρουσιαστούν στον χώρο συγκέντρωσης. Λίγο πριν βραδιάσει, 6.887 από αυτούς υποχρεώθηκαν να παραταχθούν σε τριάδες για να μεταφερθούν. Τους συνόδευσαν βαριά οπλισμένοι άνδρες των SS με σκυλιά. Στην πορεία, ενώθηκαν και με άλλες ομάδες από διάφορα δορυφορικά στρατόπεδα και όλοι μαζί, γύρω στις 10.000 περίπου, άρχισαν να σέρνονται προς τον νότο, με κατεύθυνση το Μπαντ Τελτς. Από τους κατοίκους των χωριών από τα οποία περνούσε αυτή η άθλια πομπή, άλλοι δεν αντιδρούσαν καθόλου στο θέαμα και άλλοι καταλαμβάνονταν από τρόμο για το τι θα ακολουθούσε. Για πρώτη φορά γίνονταν αυτόπτες μάρτυρες των ναζιστικών εγκλημάτων. Όποιον έδειχνε λίγη συμπόνοια και προσπαθούσε να χώσει ένα κομμάτι ψωμί στο χέρι τους ή να τους δώσει κάτι να πιούν, τις περισσότερες φορές οι SS τον απωθούσαν. Στις 2 Μαΐου το πρωί, οι κρατούμενοι μπόρεσαν επιτέλους να πάρουν μιαν ανάσα· οι φύλακές τους είχαν εξαφανιστεί από τον καταυλισμό που είχαν στήσει πρόχειρα στο δάσος, κοντά στο Βαρκίρχεν. Πόσοι πέθαναν ή εκτελέστηκαν σε αυτήν την πορεία θανάτου, δεν γνωρίζουμε. Ο αριθμός τους υπολογίζεται από 1.000 μέχρι και 1.500 άτομα.

Για τους 32.000 περίπου κρατούμενους που είχαν παραμείνει στο κεντρικό στρατόπεδο —πάνω από 4.000 στο αναρρωτήριο— η ώρα της απελευθέρωσης έφτασε νωρίτερα. Γύρω στο μεσημέρι της 29ης Απριλίου, στρατιώτες του 157ου Συντάγματος της 45ης αμερικανικής Μεραρχίας Πεζικού, υπό τον αντισυνταγματάρχη Φίλιξ Σπαρκ, μπήκαν στο τεράστιο στρατόπεδο. Ο Έντγκαρ Κούπφερ-Κόμπερβιτς κατέγραψε τη στιγμή στο ημερολόγιό του: «Ξαφνικά απέξω ακούγονται φωνές και τρεχαλητά πάνω κάτω. “Ήρθαν οι Αμερικανοί, μπήκαν στο στρατόπεδο! Ναι, ναι, οι Αμερικανοί, βρίσκονται στον χώρο συγκέντρωσης!” Ξεσηκώνονται όλοι, οι άρρωστοι πετάγονται από τα κρεβάτια τους, οι, όσο γινόταν, υγιείς και το προσωπικό βγαίνουν τρέχοντας στον δρόμο, πηδούν από τα παράθυρα, σκαρφαλώνουν στους ξύλινους φράκτες! Όλοι σπεύδουν στον χώρο συγκέντρωσης. Από τη μιαν άκρη στην άλλη ακούγονται

πανηγυρισμοί και φωνές. Κραυγές χαράς! Η τρεχάλα συνεχίζεται, τα πρόσωπα των αρρώστων έχουν μεταμορφωθεί, έχουν ζωντανέψει. “Έφτασαν, έφτασαν! Είμαστε ελεύθεροι! Ελεύθεροι!”»

Πριν φτάσουν οι Αμερικανοί στο κεντρικό στρατόπεδο, είχαν συναντήσει ένα εμπορικό τρένο παρατημένο σε μια σιδηροτροχιά. Μέσα του υπήρχαν 2.000 πτώματα κρατουμένων. Είχαν πεθάνει από πείνα και δίψα στη διαδρομή Μπούχενβαλντ - Νταχάου. Το σοκ που τους προκάλεσε η φρικτή αυτή ανακάλυψη εντάθηκε και άλλο όταν μπήκαν μέσα στο στρατόπεδο και είδαν εκατοντάδες πτώματα σκορπισμένα παντού. «Η Κόλαση του Δάντη δεν είναι τίποτα μπροστά στην πραγματική κόλαση του Νταχάου»: με αυτά τα λόγια περιγράφει ο αντισυνταγματάρχης Σπαρκς την πρώτη εντύπωση που τους προκάλεσε το στρατόπεδο. «Πολλοί άνδρες του Πρώτου Λόχου, όλοι βετεράνοι, έμπειροι στον πόλεμο, τα έχασαν τελείως. Μερικοί ξέσπασαν σε κλάματα, άλλους τους έπιασε φρενίτιδα». Έτσι συναισθηματικά φορτισμένοι που ήταν σκότωσαν πολλούς από τους άνδρες των SS, ενώ θα μπορούσαν απλώς να τους έχουν πιάσει αιχμαλώτους. Για να μην εκτελεστούν και οι υπόλοιποι χρειάστηκε η δυναμική παρέμβαση του Σπαρκς. Προς το βράδυ η κατάσταση είχε ηρεμήσει. Με τη βοήθεια της Επιτροπής Αιχμαλώτων, οι Αμερικανοί μπόρεσαν να περιποιηθούν τους ασθενείς. Αλλά και μετά την απελευθέρωση, συνέχιζαν να πεθαίνουν καθημερινά και άλλοι πρώην κρατούμενοι. Ο Έντγκαρ Κούπφερ-Κόμπερβιτς, ο χρονικογράφος του Νταχάου επέζησε. Στην τελευταία του καταχώρηση, στις 2 Μαΐου, έγραφε: «Πρέπει να βγω οπωσδήποτε από το αναρρωτήριο να δω τι γίνεται στο στρατόπεδο [...] Το σημαντικότερο, όμως, είναι να βγάλω από την κρυψώνα τους το χειρόγραφο, το ημερολόγιο, το βιβλίο για το Νταχάου και ό,τι άλλο γραπτό έχω παρουσία των Αμερικανών. Για να μη μου πει κανένας αργότερα ότι δεν γράφτηκαν εδώ μέσα».

Στις 30 Απριλίου, στις 6.35 μ.μ., έφτασε στον αρχηγό του Πολεμικού Ναυτικού, αρχιναύαρχο Καρλ Ντένιτς, ένα τηλεγράφημα του Μάρτιν Μπόρμαν: «Αντί για τον αρχιστράτηγο Γκέρινγκ, ο Φύρερ όρισε τώρα εσάς, αρχιναύαρχε, διάδοχό του. Γραπτή επιβεβαίωση καθ' οδόν.